

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo enkrat na mesec. — Naročnina za celo leto K 3—, polletno K 1.50, posamezne številke 30 h.
Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naših Zapiskov“ v Ljubljani.

Leto V.

Ljubljana, meseca septembra 1907.

Št. 9.

Načelna slovenska politika.

Kjerkoli jih kdo mara poslušati, se hvalijo klerikalci, kako da je njihova politika značajna. Odkar so volitve minile, pa še preje med in pred volitvami, so zagotavljali, da hočejo načelno politiko — da je sploh ves politični boj na Slovenskem — boj za načela. Obetali so, da hočejo doseči, da praktično, vsakdanje življenje na Slovenskem postane — načelno življenje . . .

Resnično, hudo se je takrat godilo načelom v teoriji in praksi! Liberalci so kazali skromnost in pohlevnost. Po načelih niso dosti bobnali, dasi so jih imeli nekaj celo v svojem programu. Bila so jim napoti. Če bi se bila dala zatajiti, bi jih bili z veseljem zatajili. Ker pa so se prenaglili in prezgodaj svetu oznanili program, so morali potrpeti. Program jih je spravil v zadrego. Premlad je bil še in premalo popularen. Načela v programu izražena pa je liberalna množica v javnosti zametala in zaničevala.

Zato so liberalci morali najti pot, ki bi jim po nji teh načel ne bilo treba zatajiti, če so hoteli zmagati s kandidatom za državni zbor. Morali so dobiti kandidata, ki je znal — molčati o načelih narodnonapredne stranke na Kranjskem in hkratu se potezati za zaupanje volilcev.

Našli so ga — in rešen je bil kandidat, rešena stranka, rešena načela!

— In po volitvah! Koliko so takrat pretrpela uboga načela klerikalne politike! In kako skrbno in v strahu in trepetu so se skrivala načela liberalne stranke! Dozdevalo se je, da liberalci hočejo po vsi sili med svetnike, klerikalci pa med značajnike in načelne politike, tako pobožni so postali prvi in tako dosledno so drugi izvrševali svoj program . . .

Ni ta ni ona nevarnost se ni primerila. In tako smo Slovenci prej kot slej ostali edini narod, ki ni zastopan med svetniki v nebesih niti med značajniki in načelnimi politikami na zemlji! Upoštevati moramo i to — dasi nam je žal . . .

— Kakšna je pravzaprav našim političnim voditeljem (pardon! v demokratičnih časih recimo: činiteljem) prava politika, načelna in značajna politika?

Klerikalci so ustvarili SLS. Načela treh katoliških shodov se naj uveljavijo v nji. Pred vsem katoliška stranka, potem dolgo nič in naposled malo demokra-

cije, t. j. rimskega absolutizma. Toda ta načela ne ovirajo načelstva stranke, da izjavlja: ne vprašamo nikogar po veri, ali je ima kaj ali nič, — in da zatrjuje: nam ni za osebe, temveč za stranko! V to stranko sme vsak . . .

Če bi hoteli iskati dokazov, da je SLS — klerikalna, jih imamo v teh dveh izjavah. In ti izjavi nam svedočita, da se ravna izvrševanje načel treh katoliških slovenskih shodov po starem, a farizejskem vodilu: *namen posvečuje sredstva*. To je motto klerikalne taktike. Taka je klerikalna načelna politika: samo da dosežemo svoj smoter in svoja načela uresničimo — sredstev ne bomo ozkosrčno izbirali.

Ali slučaj, da je demokratični Slovenski klub na Dunaju v družbi s krščanskimi socialci in poljskimi žlahčiči (!) dosegel, da se niso po zasluženju obsodile gališke volitve, češ, pri vsakih volitvah se dogajajo nepravilnosti in napake, — ali ta slučaj ne dokazuje istega principa klerikalne taktike?

Ali pa je tako načelno stališče krščanskih in katoliških političarjev pravično? logično?

— In liberalci? Politična stranka so, pravijo: program imajo in načela tudi, pravijo.

Ko pa so bile volitve, niso imeli pristaša, ki bi se bil v javnosti upal prisegati na ta program. In zato je stranka morala na znanje vzeti zaušnico, da njen kandidat kandidira na svoj program, ne na njen. In molče je sprejela še drugi udarec v obraz, ko je proglasil njen izvoljenec, da bo dunajska politika drugačna, nego domača. In nič se ni oglasila, ko so se podpisovali pogoji za vstop v Jugoslovanski klub.

Liberalni poslanec nastopa tedaj, kot da je on stranka in program in načela. A politična liberalna stranka? — Molči — in se reorganizuje. — —

Kakšno je torej načelo liberalne politike? Dokler je dr. Tavčar vodil liberalno stranko, smo poznali to načelo. Bilo je enostavno in preprosto. Sedaj pa niti tega ni več — načel v politiki in taktiki liberalna stranka nima nobenih.

Ali naj bo to načelna politika, če se na Dunaju kliče po slogi in edinosti vseh jugoslovanskih poslancev? Ne glede nato, da je to geslo političnih slabičev, naglašamo, da je dr. Tavčarjeva zasluga, da je razbil tisto lažnjivo dunajsko slovo. Politika se ne dela s slovo — ampak interesi odločujejo. Ako imajo stranke različne interese, jih nihče več ne bo združil niti doma niti v parlamentu. In nikoli ne bomo doživeli, da bi se napredni elementi mogli složno spajati z najčrnejšo reakcijo, ker so obojih interesi kakor ogenj in voda. Ugovarjalo bi se nam, da ni možna principierna politika in taktika. To se nam ne zdi resnično.

Načela v politiki so luč, katera nas vodi, h kateri stremimo. Načela je treba spoznati in jih ne izgubiti izpred oči — če ne, se izgreši pot. Potov do cilja je pa več in poznati je treba vse . . .

Praktična politika je lahko načelna; sedanja slovenska vodilna politika pa ni načelna niti značajna.

Dr. D.

Antimilitarizem Hervéja in antimilitarizem socialne demokracije.

(Iz „Akademie“, češke socialistične revije, XI. letnik, 1906/7, štev. 3. in 4.)

Izmed težkih vprašanj, ki čakajo, da jih reši misleče človeštvo, je vprašanje *militarizma*. Zelo daleč je še doba, ko bomo mogli proglasiti, da militarizem propada. Ravno narobe: ako sodimo po zanesljivih znamenjih, vidimo, da se militarizem še le začenja čudovito razvijati.

Ni še pri kraji in ne bo tako hitro. Kako ogromne gospodarske žrtve je že zahteval, to najbolj dokazujejo državni dolgovi, ki štejejo na milijarde, in nič manjše obresti, ki se plačujejo od teh dolgov. To dokazujejo vedno večje svote v letnih bilancah posameznih držav. Naj se še tako tolažimo z upanjem, da se z naraščajočo omiko in človekoljubjem ne bodo ponavljala krvava prizorišča prejšnjih let, niti v tem oziru ne moremo zreti mirno v prihodnost.

Odstraniti to oviro na poti gospodarskega in političnega razvoja narodov, omogočiti razvoj omike in prave olike — to je stremljenje vseh naprednih posameznikov in temeljni del programov naprednih strank. Toda velike so razlike z ozirom na *načelno pojmovanje* militarizma in z ozirom na *taktično postopanje* nasproti njemu.

Eni trdijo, da ne gre slediti onim, ki odrekajo upravičenost kakršnikoli vojaški organizaciji. Njih mnenje je, da je v *interesu proletariata* potrebno, ako ima narod pripravljeno v svrhu zavarovanja lastnega razvoja izvežbano vojsko z moderno izpopolnjenim orožjem za slučaj tujega napada. Ako bi bil napaden in podjarmljen narod z višjo omiko in demokratičnejšimi uredbami od naroda, ki se nahaja na nižji stopinji razvoja in ima manj demokratično, fevdalno aristokratsko uredbo, potem bi bil konec njegove *gospodarske in politične svobode*.

Interes proletariata kot dela naroda mora biti, da bi celokupnost tega naroda — poslednjica zgodovine, skupine interesov, čustvovanja, šeg, plemena, jezika, mišljenja — bila obvarovana pred napadom drugega naroda (in možnost napada ni izključena), ker na ta način si more zagotoviti proletariat *nemoteno pot razvoja do demokracije*. Bil bi torej sociologičen nesmisel zavajati vojake k dezertiranju, hoteti odstraniti vojsko in oznanjati antipatriotizem. Pri tem imejmo na misli, da ta vojska, ki mora biti *ljudska*, ne sme služiti za napad, ampak za zaščito naroda. Ker je vojna gospodarski pojav in odvisna od *kapitalističnega sistema*, je treba odstranjevati ta vzrok. Umevno je, da je treba protimilitaristične *vzgoje*. Ta pa se mora v prvi vrsti ozirati na to, da so uniformirani delavci proletarskega mišljenja: vladajoči sloji si premislijo, da bi uporabljali vojsko za protiljudske namene. Dalje bo treba z vednim pritiskom prisiliti vladajoče sloje, da prenehajo uporabljati vojsko pri gospodarskih bojih, da se vojska nikakor ne bo oddaljevala od svoje naloge, to je: varstvo dežele *pred zunanjim sovražnikom*.

Drugim pa ni povšeči ta počasni proces antimilitarističnega boja, v njegovih zagovornikih vidijo hinavce, previdneže in strahopetce. Oni sodijo tako-le: „*Domovina* ni drugega nego izmišljotina buržoazije, ki iz gospodarskih razlogov pripoveduje delavcem, da biva domovina in domoljubne dolžnosti. Delavci pa *nimajo* domovine. Delavci, s katerimi se ravna kakor s tovarno živino, bi bili capini, ako bi šli branit domovino in se bit za tuje koristi. Naj bo *vlada* absolutna ali republikanska, vsaka dela vedno nasilje posameznikom, zahtevajoč od njih poleg gmotnih žrtev še krvni davek. *Vojska* ni tu zaradi zaščite domovine, ampak zato, da brani koristi kapitalistov. Vojska je glavna opora izkoriščajočega proizvodjalnega sistema, zato jo moramo odstraniti. *Posameznik* ima pravico, da se upira vojaški službi prvič zato, ker ne odgovarja zapovedim vesti in drugič zato, ker se ni v tem oziru nihče nikoli ničesar dogovarjal z avtoriteto. *Upiranje vojaški službi* bi moralo biti zapoved vsakega svobodnega in svojih dejanj se zavedajočega državljanja, ki priznava ideje humanitete. Vlade *nimajo* pravice zahtevati od državljanov, da bi ravnali proti lastni vesti. Kazni, pregnanstva, galeje, disciplinarni bataljoni za one, ki so se uprli vojaški službi, so sicer čin *maščevanja* močnejšega nad slabejšim, nikakor pa niso dejanje *pravičnosti*. Vojna je umor v velikem, s katerim ne more nihče soglašati; zato morajo narodi delovati na to, da odpravijo in onemogočijo vse, kar vojno povzroča in omogočuje. *Stalne vojske* so vsled vedne vojne nevarnosti protikulturna in protidelavska naprava, treba jih je torej odstraniti. Potem nastane mir, svoboda in bratstvo med narodi, ne da bi se bilo treba zatekati k mirovnim konferencam v Haag.“

Tu vidimo dve razni smeri mišljenja. Prva, ki se naslanja na teorijo razvoja, ne odstranjuje vojske, ampak jo *izpreminja* v ljudsko napravo; druga, skrajno radikalna smer, hoče *odstraniti* vojsko takoj, ne daje namesto nje nobene nadomestila in s čisto etičnimi razlogi utemeljuje dezertiranje, upore in druga kršenja discipline. Oznanjevalec te radikalne smeri je francoski profesor *Hervé*, znan po svojem sodnem procesu pred pariško poroto v decembru 1905. Našel je zelo veliko somišljenikov, zlasti v mlajših krogih, ki so vedno radikalni in revolucijski. Njegova propaganda se je hitro prenesla s Francoskega v Italijo, kjer so jo t. zv. *društva mladih*¹ prevzela brez vseh pridržkov in v *Hervéjevem* duhu začela direktno akcijo v vojski. Tu je našla somišljenike, ker si vlada z vednim izrabljanjem vojske pri gospodarskih bojih ni pridobila posebne veljave, nasprotno: zadnja odkritja nerednosti pri vojaški upravi so ji v tako kritični dobi naravnost izpodkopala zaupanje. Ta antimilitaristična akcija pa je naletela tudi na načelne nasprotnike.

Ko so se uprli vojaki v Courgnè, napadli in pretepli po noči častnike, je priobčil urednik *Viktor Piva* v „*Avanti della Domenica*“ članek, kjer se ostro izraža proti takemu načinu antimilitaristične propagande. To je naredil tudi iz tega vzroka, ker vodilni list socialistične stranke „*Avanti*“ ni jasno označil stališča nasproti

¹ Circoli Giovaniili.

delovanju mladih antimilitaristov. V članku se omenja, da je ta propaganda anarhističnega značaja, da je neuspešna in škodljiva stvari demokracije, da rodi v mislih mladine *popačenost*. Časopisi radi prinašajo zelo črno naslikana poročila iz vojaških taborov o trpljenju vojakov, kakor bi dvajsetletni mladenič ne prenesel nobenega truda. Vojaki so vsled tega razkačeni, se upirajo in rušijo pokorščino, za kar so ostro kaznovani, dočim uredniki mirno sede v svojih uredništvih. Upirajoča se vojska je lepa nada za najbližjo prihodnost, ko se naš sosed za Sočo marljivo pripravlja in utrjuje . . . Tu se ni možno zadovoljevati s *pomirjajočo* frazo, da mora tudi sovražnik računati z naprednimi življi, da žive tudi na dalmatinskih bregovih proletarci, ravno tako izkoriščani kakor naši. Vprašanje antimilitarizma še ni *zrelo*, da bi ga bilo moči rešiti v Evropi, nasprotno: antimilitarizem okrepi *nazadnjaške življe* in omogoči *nadvlado* aristokratskih, fevdalnih in vojaško močnejših narodov na škodo onih, ki so manj vojaški, a za to bolj demokratični.

Te smeje besede so izzvale najprej polemiko z glasilom laške socialistične stranke „Avanti“, ki se brani, da se ni mogel proti antimilitaristični propagandi, kakor jo vodijo „Circoli Giovanili“, kategorično izjaviti, ker se niti zadnji zbor ni izrekel določno. Vedno pa je zagovarjal mnenje, naj vojska ne služi za sredstvo umora proti stavkujočim. Pisati danes proti antimilitarizmu pomenja *podpirati* reakcijo, biti buržoaziji za biriča, nakopavati si na glavo vse sodno in policijsko nazadnjaštvo.

Na drugi strani pa je polemika med „Avanti“ in „Avanti della Domenica“ dala povod k obširni *enketi o antimilitaristični propagandi in ciljih demokracije*. Enketa ima za nas mnogotero zanimivost. Najprej pojasnjuje smer antimilitaristične propagande, kakor jo razširja Hervé — *hervéizem*, dalje pogloblja nazore o *ciljih demokracije* v vprašanju militarizma in boja proti njemu, končno pa obravnava pričakovani *konflikt med Avstro-Ogrsko in Italijo*.

Enketa¹, na katero so odgovarjali vseučiliški profesorji, učenjaki, literati, dijaki in delavci kakor tudi socialistični in republikanski poslanci, je imela sledeča *vprašanja*:

1. Kako mislite pri sedanjem političnem položaju o takšni antimilitaristični agitaciji, kakor jo propagira Hervé?

2. Ako se ne strinjate ž njo, kakšno propagando naj torej začne demokracija?

3. Ako smatramo kot absolutno gotov fakt, da zlasti Avstriji, ki se čudovito oborožuje in je pripravljena na naši meji, vojaško nikakor ne moremo biti kos, ker laška vojska nima avstrijski odgovarjajoče organizacije in ni zavarovana naša vzhodna meja: ali naj potem Italija — brez ozira na to, ali se naj poprej uvede preiskava o vojaških razmerah — s pomočjo *novih izdatkov* izvrši vse, kar je nujno za solidno vojaško organizacijo, da zadošča svojemu namenu, ali naj se uda v svojo usodo in se rajši zadovoljuje z današnjim položajem, ali naj celo *zmanjšuje* vojaške izdatke?

¹ V „Avanti della Domenica“ od 35. številke 1906. dalje.

Ta anketa o antimilitarizmu ni edina. Leta 1905. je meseca marca ženevska „*La Semaine Littéraire*“ stavila vprašanja, ali je upravičen državljan upirati se vojaški službi, ali se naj tu dela razloček med državnimi oblikami in kako naj ravnajo uradi z onimi, ki so se uprli vojaški službi. Tudi laški antimilitaristični časopis „*La Pace*“ je prinašal svoj čas odgovore na tako anketo. Toda to so vprašanja več ali manj etičnega značaja, ki rešujejo probleme vesti in se malo brigajo, kako bi se ta načela, čeprav dobro mišljena, praktično izvrševala. Anketa, o kateri poročamo, ima bolj praktičen značaj, računa z dejanskimi razmerami in je torej važnejša. Oglejmo si odgovore!

Francesco Coletti, profesor statistike in politične ekonomije na vseučilišču v Sassari, pravi, da je hervéizem v svojih načelih in posledicah *anarhističen*. Stremi po uničenju sedanjega reda; kdor to propagira, se postavlja izven sodobne družbe in mora trpeti posledice svojega dejanja. Zagovorniki hervéizma žive navadno v tej zmoti, da je militarizem tudi v drugih deželah izpodkovan; tako ne vidijo nevarnosti, ki nam preti, ako *slabimo lastni narod* pred drugimi narodi. Socialisti, ki so sicer prepričani, da propaganda v smislu Hervéja ne dosega svojega namena, ki pa jo uporabljajo le kot sredstvo, da prisilijo vladujoči razred, da ne rabi vojske pri gospodarskih bojih, ti vedo jako dobro, da bi se narod ne mogel ubraniti mehaničnih sil egoizma v mednarodni politiki in bi ne mogel braniti svojega napredujočega gospodarstva, svojih naravnih naselbin, na škodo delavstvu, za čigar edinega in direktnega zastopnika se socializem smatra. Kar se tiče načina propagande, je treba delovati v dveh smereh: odstranjati vse, kar je v militarizmu *aristokratskega in protidemokratskega*, in doseči to, da se ne rabi vojske za *notranje* namene; odstranjevati ošabnost gotovih vladajočih krogov in izpodbijati težnje kapitalistov, ki jih hočejo uveljavljati s pomočjo militarizma. Ako bi bila Italija vojaško oslABLJENA, bi se s tem ne ognila vojni, marveč bi jo še izzvala. Moramo se toliko oboroževati, da ne presega naših gospodarskih sil, in toliko, da se nas bodo *bali*. Kako se naj vrši to oboroževanje, to je stvar tehnike.

P. Gionatasio, urednik socialističnega tednika „*Emancipazione*“ v Trstu, pravi, da sta danes v Evropi samo dve državi, ki mislita na vojno in se nanjo pripravljata: *Nemčija in Avstrija*. Industrijski razvoj Nemčije zahteva večji krog odjemalcev. Geslo „*Von Belt zur Adria*“ niso le blazne sanje nemškega cesarja, marveč izraz nemških kapitalistov in prvi pogoj imperialistične politike. Avstrija, ki jo silijo k temu Nemčija in njene lastne tradicije, se neprestano ozira po Albaniji in Macedoniji. Cilj je *Solun*. Avstrija kot predstraža Nemčije germanizuje dežele, ki jih zasede: o tem pričajo Primorje, Dalmacija, Bosna-Hercegovina. Italiji hoče Avstrija zapreti Drač in Valono, Nemčija jo hoče imeti pod kuratelo v Trstu. To bi bila največja gospodarska škoda Italije, to je *vseh slojev*. Avstrija se pripravlja in utrjuje, Nemčija hili za njo, da ji pomaga. Pri sedanjih razmerah ne morejo demokratske države, čeprav imajo najboljše namene, za-
branjevati zvišanja vojnih izdatkov. *Zato hervéizem, ki zahteva splošen štrajk v*

slučaju ofenzivne in defenzivne vojne, podpira s tem le težnje militaristične, napol fevdalne, konfesionalne in nazadnjaške Nemčije in Avstrije. Zmaga Nemčije in Avstrije bi zastavila napredek v Evropi za sto let.

Demokracija mora skrbeti za to, da ne izzivlja vojakov, ki so končno proletarci. Z ustno agitacijo in s tiskom bi morala pojasnjevati ljudstvu namen Narodne Brambe in zunanje politike, kakor tudi zahtevati, da se redno poučuje po šolah zemljepis, in širiti načela Mazzinija, da si morajo narodi vzajemno pomagati pri pridobivanju neodvisnosti in svobode. Iz tega razloga je treba preprečevati načrte Avstrije, ki hoče zatreti balkanske narode. Demokracija naj pobija uredbo stalnih vojsk, ki so stalna opora privelegiranih slojev; ne sme širiti *sovraštva* proti vojski, marveč delovati za *reforme* v vojski sami. V parlamentu mora demokracija iskati zveze z vsemi poštenimi življi in z njih pomočjo biti bitko proti vojaški korupciji, odkrivati prave izdajalce domovine, skrbeti za to, da se ne izgubi niti en vinar, določen za vojsko, in glasovati proti, *dokler ni te gotovosti*. Inat lonec pride le težko v družbi železnih nepokvarjen na svoje določeno mesto.

Rinaldo Rigola, član načelnštva laške socialistične stranke, pravi, da *antipatriotizem* ni umesten pri današnjih mednarodnih razmerah. V Italiji, kjer nedostaja globokega čuta za narodno solidarnost, je upravičena vojaška organizacija; iz tega vzroka je treba obsojati agitacijo mladeničev, ki gredo v vojake. Njena posledica bi bil upor vojske proti kapitalistični uredbi, kar je utopija. Mogoče bi se odstranili ali vsaj omejili vojni izdatki? Nasprotno! Sukcesivno razoroženje se da doseči le, ako verujemo, da moremo pravo, pravno in gmotno last narodne celokupnosti ohraniti *le s pomočjo ravno te celokupnosti*. Hervéizma ne opravičuje niti to, ako se sklicujemo, da se je rabilo vojsko vedno za nečastne namene, ker je tu treba socialistične vzgoje v rodbini, v celi družabni uredbi, da se rekrut popolnoma zaveda svojih dolžnosti. Narodi, ki se vedno boje napada in zato vedno zahtevajo novega orožja, so podobni ničvrednejšem z nečisto vestjo, ki se boje iti z doma brez samokresa. Dokler je zunanja politika izven kontrole naroda in je zasebna stvar uradniških krogov, dokler je pravica sklepati mir in zveze ter napovedovati vojno predprava vladarjev in njih vojaške okolice, dokler vojska narodu le zapoveduje in ne sluša, sem vedno proti poviševanju vojnih izdatkov, kajti dovolj vere imam v občudovanja vredno energijo naroda.

Achille Loria pravi, da kot sotrudnik vseh mogočih mirovnihih almanahov ne potrebuje posebej omenjati, da je skrajni privrženec splošnega razoroženja in nasprotnik vsake militaristične težnje. Dostavljati pa mora, da je velika nedostojnost, ki si jo dovoljujejo laški patriotje, ker na eni strani grmé proti oboroževanju, na drugi strani pa zbadajo soseda na svoji desnici (Avstrijo) z resolucijami in iredentističnimi demonstracijami. Dokler traja ta napeti položaj med Avstrijo in Italijo (ni možno reči, kdo je bolj odgovoren zanj: ali ti pred Sočo ali oni za njo), dotle smatra pod smrtno kaznijo za nujno, da se Italija oborožuje in utrjuje.

Arturo Labriola je jako hitro gotov s svojim odgovorom. *Brezpogojno* vzprejema hervéizem in pravi, da Italiji ne preostaja ničesar drugega nego —

udati se usodi, ker nima vojaških zmožnosti in ker bi bile vojne priprave povod vojni.

Labriola se dotika tu okolščine, da propada vojaška zmožnost latinskih narodov in da postajajo ti narodi vedno bolj nezmožni za vojevanje. O propadanju vojaškega duha pri latinskih narodih je napisal *Giusseppe Sergi*¹ približno to-le: Od pol stoletja dalje lahko konstatiramo zanimiv pojav pri latinskih narodih, in sicer *vojno nezmožnost*. Italija, Francija, Španija to dokazujejo, ker izdajejo za militarizem velikanske svote. Tega pojava ni zakrivila morebiti osebna bojazljivost, marveč nedostatek vojaškega duha. V vseh vojnah poslednjih petdeset let so bili izgubljeni; nedostaja duha, komande, skratka tistega značaja, ki omogočuje zmago. Dokazi: Francija 1870, Španija: vojna z Ameriko, Grško s svojo naravnost smešno vojno. Sergi primerja današnje vojne pogoje s staro dobo. Kompaktnost mas in vojaški, vojni duh je omogočeval zmage starih Rimljanov, napol barbarov. Vojaški duh je vzbujala nada na plen, korist zmagalca. Tako je še danes pri divjih in napol divjih narodih, n. pr. pri Abesincih. Današnji vojak se mora pa ravnati po pravilih civilizacije, mora spoštovati ženo in tuje imetje, često se bojuje, čeprav ni domovina v nevarnosti, in le za to, da zmaga. Za vojno se pripravlja čisto mirno in začasno. Ravna se po komandi. Od zmage nima ničesar, kvečjemu kakšno znamenje brez vrednosti, da se je neimenovan in nepoznan udeležil zmagoslavnega boja. Ako je premagan, ga čaka vselej sramota in ponižanje. Če s tega stališča zasledujemo latinske narode, zlasti italski, vidimo, da je bil vojaški duh najbolj razvit v starem Rimu. Vojaki so se bojevali skoro na vseh koncih sveta, dobivali ogromnega plena, valjajoči se v krvi in nasilju: malo so se ločili od današnjih Abesincev. Stari veterani so dobivali zemljo in kraje v naselbinah.

Takšni so bili vojaki v srednjem veku, normanske in papeške vojske: „osvojevalci“. S stalnimi vojskami se je izpremenil tip in značaj vojaka. Izginila je krutost, prepovedalo se je nasilje in plenjenje, delavnost vojaka se je omejila na boj v redni vojni. To je vplivalo tudi na izpremembo značaja narodov. S tem, da se je polagoma izpreminjal vojaški socialni tip v industrijski, so obenem propadale prvotne vojne zmožnosti. Vojak postaja atrofiški; ali sploh ne fungira, ali pa le slabo. Tak položaj, ki ga imenuje Sergi *involicija militarizma*, opazamo lahko v celi Evropi. Tudi Nemčija, ki je pozneje izšla iz prvotnega barbarstva in si kljub naglemu razvoju ohranila vojno zmožnost, je na tem potu. Sergi zaključuje svojo razpravo: Vojaške nezmožnosti ne smemo smatrati za znak propada. Pomenja samo, da stoje ti narodi na višji stopinji zgodovinskega razvoja in da je to začetek nove, popolnejše energije, da je to „napredek od barbarstva k svetovnim težnjam po miru“.

¹ V časopisu „Il Pensiero“ januar 1906.

(Dalje sledi.)

Anarhizem.

(Nadaljevanje.)

Naši dobi je bilo šele pridržano, da je ideja neomejene svobodnosti rodila politično stranko z določenim programom. Merodajno pa je bilo tole razmotrivanje. Da se ljudje pod sedanjimi vladami čutijo nesrečne in tlačene, temu ni krivo slabo vladanje, kriva je namreč vlada sama, kriva *institucija vlade*, ki je *skrajno nemoralna*: zakaj, *kjer je država in vlada, ondi je tudi zatiranje in tlačanstvo*; zato pa je nezmislno, ako se, kakor v veliki francoski revoluciji namesto ene državne oblike uvede druga, n. pr. namesto monarhije ljudovlada; saj se v obojih vlada in zatira. Ako naj torej ljudje srečno živé, *naj se odpravi vsakršna oblika državne moči, vsaka sila, oblast in nadvlada in naj se potem pusti ljudem popolno samostojnost*. Politično stremljenje, ki si je postavilo ta program dandanes za izvedljiv cilj, ki ga hoče doseči v posebni stranki, imenujemo *anarhizem v ožjem pomenu*, njega pristaše pa *anarhiste*.

Godwin.

Prvi, ki je ideje modernega anarhizma znanstveno spravil v poseben sestav, je bil Anglež William Godwin. V svoji „*Razpravi o politični pravičnosti*“ (Enquiry concerning the political justice), izišli leta 1793., predlaga, naj se vsaka vlada odpravi, ker je samosilje in ker ne daje osebnosti one svobode, ki bi ji dopuščala, da se vsestransko razvije in razživi. Toda Godwin ni pridobil s to svojo teoretično razpravo posebnega vpliva na sodobnike in je bil kmalu pozabljen.

Prvi pa, ki je s svojim znanstvenim sestavom anarhizma globoko vplival na širše množice, je bil stavec

Peter Jožef Proudhon,

rojen leta 1809. v Besansonu na Francoskem. Bil je prvi, ki je za svoj nauk rabil besedo „anarhizem“ in se sam nazival „anarhista“.

Predno prehajam v podrobno raziskovanje Proudhonovih del, je treba, da navedem na kratko nekaj podatkov in misli o postanku modernega anarhizma.

Anarhizem ni stopil takoj spočetkoma samorasel na plan kot posebno politično stremljenje, ampak se je izcimil iz socializma, v kojem je tvoril skrajno levo krilo „socialnih revolucionarjev“. Tudi „oče anarhizma“, Proudhon, je bil sprva udan socializmu in je še le ob svoji ostrini in neizprosno dosledni kritiki socialističnih nauk dospel do anarhizma.

Socializem in anarhizem sta oba izšla iz ene in iste korenine, iz *francoske revolucije*, ki je izdala prvič klic po svobodi, enakosti in bratstvu, katere je skušala povsod uresničiti. Toda posrečilo se ji je to le deloma. Uresničil se je ideal svobode le na gospodarskem polju, ideal enakosti pa le na političnem. *Nerešena*

pa sta ostala ideal svobode na političnem in ideal enakosti na gospodarskem polju. Uresničiti še ta dva vzora, to je bila naloga, ki si jo je bil sprva zastavil moderni socializem. Toda v njegovem poznejšem razvoju in pod vplivom Marxovih naukov je stopila zahteva po politični svobodi v stran in štetla se je le še za pripomoček, da se z njim doseže gospodarska enakost. Radikalno krilo socialistov pa je še vedno štelu politično svobodo za prvo, dragocenejšo pridobitev; njim je postala politična svoboda smoter, gospodarska enakost pa le pripomoček za dosego tega cilja.

Ideji enakosti in svobode pa sta si v vekovečnem, velikem protislovju in kompromis med njima je nemogoč. Kdor želi svobodnega razvoja človeku in človeštvu, priznati mora osebno veljavo poedinčevu, s tem pa večno neenakost človeškega bitja, neenakost n. pr. v darovitosti, v pridnosti, v drugih zmožnostih, neenakost torej tudi v sadovih in uspehih, ki jih rode te različne zmožnosti. Kdor pa hoče splošnega izjednačenja, ta ga more doseči le s strogimi predpisi, z organizacijo, ki pa je zopet večna negacija osebne svobode.

Do tega razpotja je prišel tudi Proudhon. Pri svojih ostrih opazovanjih in raziskavah je izprevidel, da je krenil tedanji mladi socializem na pot splošne enakosti, in tudi opazil, kako hiti nasproti „socialni državi bodočnosti“, kjer bi bilo reglementovanje še hujše nego menda dandanes, in odločil se je, sledeč prirojeni čudi — za svobodo. „Le gouvernement de l'homme par homme, sur quelque nom qu'il se déguise, est oppression.“ (Vsako vladanje človeka nad človekom, naj se že imenuje kakorkoli, je zatiranje.) Ideal družabne tvorbe mu je stanje brezvladja — anarhija, kakor jo sam nazivlja.

Kar se dandanes navadno vé o Proudhonu, je njegov paradokson: „Lastnina je tatvina“, ki ga je bil proglasil v svojem prvem, še čisto v socialističnem duhu spisanem delu: „Kaj je lastnina?“ (Qu'est ce que la propriété?), objavljenem leta 1846. Na ta izrek je bil on sam sprva tako ponosen, da je nekoč vzkliknil: „V tisoč letih se ne izpregovorita dve taki besedi.“ Toda v poznejših delih, ki so vsa bolj prešinjena anarhistnega naziranja, utesnuje vedno bolj ta prvotni izrek o lastnini in slednjič dospé do tega, da pripozna osebno posest po načelu: vsak po svojih delih.

Izmed njegovih poznejših del, kakor „Confessions d'un révolutionnaire“ (1849), Princip federatif (1852) in De la justice dans la révolution et l'église (1888) je pač najznamenitejše: System de contradictions économiques où philosophie de la misère (Sestav gospodarskih protislovij ali filozofija siromaštva), izišlo leta 1846, in Idée générale de la révolution au XIXème siècle (Glavna ideja revolucije v 19. stoletju), izišlo leta 1851. V obeh jako ostro in brez ozira kritikuje nauke novih socialističnih struj, posebno nauke tako zvanih državnih socialistov, kakor Louis Blanca, Fouriera. Odgovor od socialistične strani seveda ni izostal. Marx mu je posvetil poseben spis z naslovom: „Siromaštvo v filozofiji“; v njem odreka Proudhonu vsaktero znanje in duhovitost in ga imenuje jezuitskega hinavca. Drugi, kakor Louis Blanc, so počastili Proudhona s priimki bedastega sanjarja, blaznega norca itd. — Toda ravno to besnenje tedanjih socialistov proti

Proudhonu nam kaže, da jih je moral s svojo kritiko prav hudo zadeti. Zgodovina poznejših časov je to tudi potrdila: zakaj vse francosko in južnoevropsko delavsko gibanje je bilo dolgo časa pod vplivom Proudhonovih nauk in se je odtujilo socializmu, da, še dandanes je francoska socialistična stranka ravno vsled Proudhonovih idej popolnoma posebnega značaja.

Ako imenujemo Proudhona očeta anarhizma, si ga ne smemo predstavljati kot bogve kako groznega razbojnika in zločinca, kakor se dandanes pri besedi „anarhist“ strese vsaka šibka dušica prečudne groze, — ne, Proudhon je bil povsem simpatična, plemenita narava, vseskozi prešinjen z idejami svobode in pravičnosti. Te ideje so ga tudi vodile, ko je sestavljal svoj politični in gospodarski program.

I. Poglejmo si najprvo njegove *politične nauke*. Ker si je postavil brezvladje za ideal, bi moral dosleden tudi zanikati vsako organizacijo. Toda kot trezen mislec je hitro izprevidel, da človeštvo za sedaj brez organizacije ne more živeti. Zato predlaga namesto države organizacijo družbe na podlagi tako zvane „svobodne združitve“ (libre association). V tej združitvi je svoboda, zakaj v njej sluša in sledi vsakdo le lastnim zakonom. Le vsled *svoje* volje pripada tej združitvi in stopi iz nje ravno tako lahko, kakor je vanjo stopil. To svobodno združitve si misli Proudhon v *obliki zadrug*, bodisi poljedelskih ali industrijskih. Vsaka zadruga se zaveže, da prepusti vse pridelke in vsa dela družbi za lastno ceno. Kakšno nalogo naj izvršuje v tej družbi posameznik, to se določi po dogovoru s sodrugi.

Organizacija družabne volje se vrši od spodaj navzgor. Na podlagi splošne volilne pravice si izbere vsak stan svobodno svoje zastopnike, ki volijo zopet izmed sebe nekaj izvoljencev, tako da se povsem neodvisno osredotočujejo državna opravila. Nad vsemi temi pa stoji kot *najvišja inštanca ljudstvo*, zastopano v narodni skupščini, kjer si daje samolastno svoje zakone. Ti zakoni pa vežejo posameznika le, ker so se sklepali in sklenili po pogajanju ž njim, ker si jih je takorekoč sam dal. Da pa vsak vse to, kar je obljubil v teh zakonih, tudi v resnici izvede, za to jamči *čut pravičnosti*, ki prešinja vse ljudstvo, odkar se mu je vcepil po vzgoji in šoli.

To je Proudhonov politični program, ki se bistveno razlikuje od socialističnega že zato, ker je zgrajen na docela drugačnem, individualističnem temelju.

(Dalje sledi.)

Pregled.

Politika.

V avstrijski javnosti, zlasti slovanski, se pretresuje vprašanje *jugoslovanskega ministra*. Sestavi naj se parlamentarni kabinet, v katerem bi imeli svojega zastopnika tudi Jugoslovani. Imenujejo se že možje, ki naj prihajajo v poštev: dr. Ivčević, dr. Ploj, Povše, Šuklje, dr. Šusteršič, torej veliko poklicanih, malo izvoljenih . . .

Naravno je, da imajo resnično ustavne države tudi parlamentarno vlado, za katero stoji večina parlamenta. Najlažje se seveda izvaja to načelo v t. zv. narodnih državah z eno narodnostjo, ki ima faktično večino; ali pa tam, kjer je vsled splošnega napredka tudi politično življenje toliko napredovalo, da se parlamentarne stranke ločijo in družijo med seboj po političnih načelih in ne po narodnosti.

V Avstriji tega obojega ni. Pri nas živi osem narodnosti (Nemci, Čehi, Poljaki, Rusini, Slovenci, Italijani, Hrvatje in Srbi ter Rumuni), ki nima nobena zase faktične večine;¹ ustvariti politično stranko vseh avstrijskih narodnosti se je pa doslej posrečilo le socialni demokraciji. Ona edina bi mogla tvoriti resnično parlamentarno večino, ker združuje vse narodnosti po skupnem političnem programu, ako bi bila v parlamentu dovolj močno zastopana. Ker še ni, zato mora seveda doslej načelno odklanjati sodelovanje v kabinetu, kar je tudi politično: socialna demokracija je politična in ne narodnostna stranka. Tudi krščanski socialisti poskušajo, da postanejo mednarodna politična stranka. In na drugi strani je zopet prof. Masaryk izprožil misel, naj se najdejo za skupno politično delo napredni elementi brez razlike narodnosti, ki bi bili sredi med socialnimi demokrati in krščanskimi socialisti. Toda oni morejo politično sodelovati na mednarodni podlagi, ako poprej skupno rešijo narodno vprašanje. Dokler se pa vsaka narodnost politično organizuje na narodni podlagi eni za brambo svojih narodnih pravic, drugi za napad: dotlej ne najdejo skupnosti. Pogoj pravemu parlamentarizmu v mnogojezični Avstriji je pri meščanskih strankah mogoč le tedaj, ako se da poprej državi nova ustava, sloneča na narodni avtonomiji, kakor to zahteva socialna demokracija. Iz političnega življenja se mora izločiti narodno vprašanje, da se morejo stranke združevati na podlagi kulturnega in gospodarskega programa.

Vsako parlamentariziranje kabineta je pri nas za sedaj še trenutnega, slučajnega pomena. Vlada potrebuje večine, ki ji spravi pod streho nagodbo z Ogrsko. Zato bi ji bili dobri tudi Jugoslovani. Ako dobimo svojega zastopnika v ministerstvu, se nam morebiti vrže kakšna drobtinica v narodnem oziru, dá se

¹ Nemci so sicer nasproti posameznim nenemškim narodnostim v večini, toda v manjšini nasproti vsem skupaj.

nam kakšna osebna koncesija, zato pa bomo trpeli gospodarsko škodo v prid oholim madjarskim kapitalistom in šovinistični madjarski buržoaziji. Militarizem nas bo dušil dalje in ureditev neznosnih ustavnih razmer se zopet podaljša. Jugoslovanski minister naj bo tista stena, ki naj nas loči od Hrvatov in Srbov v Ogrski, jugoslovanski minister naj bo kazen za reško resolucijo. Načelna politika se naj umika osebni, mešetarski.

Zaključujemo: Dokler se Avstrija ne preuredi tako, da so mogoče prave parlamentarne večine, sestojče iz političnih in ne narodnostnih strank, dokler se bodo dajale neznatne narodnostne koncesije za veliko gospodarsko, kulturno in politično škodo in izgubo, dotlej nimamo Jugoslovani ničesar iskati po kabinetih!

Socializem.

Avstrijske delavske strokovne organizacije leta 1906.

Napredek, ki ga je napravila ta moderna delavska in socialistična organizacija leta 1906., se imenuje lahko ogromen. Kljub temu, da so imele organizacije hude mezdne boje, posebno na Češkem in na Dunaju, je število članov naraslo. Organizacije pa so se tudi na znotraj močno pokrepile, izpopolnile so bolniške, podporne in stavarke fonde.

Poročilo, ki ga je izdala dunajska strokovna komisija kot centralno vodstvo strokovnih organizacij, izkazuje v letu 1906. nanovo pridobljenih članov 125.000, tako da je koncem decembra lanskega leta štela skupna strokovna organizacija 448.270 članov. Danes po zmagujočih socialističnih volitvah v parlament se lahko z vso gotovostjo sklepa, da šteje organizacija ta hip več kot pol milijona članov. Brez dvoma je, da je to največja organizacija v Avstriji sploh.

Premoženja so pridobile organizacije 2 milijona kron nanovo. Koncem leta 1906. je znašalo skupno premoženje 7 milijonov kron, dasi je imela organizacija koncem leta 1905. komaj 5 milijonov kron.

Vsi poskusi, ovirati to socialistično organizacijo z ustanovitvami konkurentnih organizacij, so torej jalovo propadli. Kje so ostali krščanski socialisti s svojo „neodvisno“ strokovno organizacijo? Gotovo, dokler stoji tako velikanska organizacija na stališču brezpogojnega razrednega boja in socialistične misli, bo napredovala tudi politična organizacija socialno demokratiške stranke.

Po svoji notranji sestavi se deli avstrijska delavska strokovna organizacija sledeče: 49 centralnih društev ali strokovnih zvez, ki imajo po vsej državi skupno 4062 podružnic. Poleg tega obstoji 89 deželnih in lokalnih društev. Ta društva imajo 406.080 moških in 42.190 ženskih članov. Prirastek novih članov, ki se razteza na nemške, češke, poljske, slovenske in italijanske delavce, je bil v zadnjih letih sledeči: Leta 1904. 34.456, leta 1905. 133.978 in leta 1906. 125.171 novih članov.

Sledeča tabela kaže položaj delavske strokovne organizacije v deželah, kjer prihaja do veljave slovenski živelj:

Dežela	Centralna društva	Lokalna društva	Podružnice	Organizovanih		Skupno	V procentih
				m o ž	ž e n		
Istra	—	13	55	9.509	465	9.974	2·23
Koroška	—	1	61	3.118	519	3.637	0·81
Kranjska	—	1	26	1.881	82	1.963	0·44
Štajerska	—	5	246	21.037	1.084	22.121	4·94

Iz te tabele se razvidi, da je od navedenih dežel procentualno najbolje organizovana Štajerska, potem Istra, za njo Koroška, a skoraj še enkrat slabše Kranjska. Centralnih društev v teh deželah ni. Od 48 centralnih društev jih ima 43 sedež na Dunaju, 2 na ostalem Nižjem Avstrijskem in 4 na Češkem (med temi tudi rudarska „Unija“).

Zanimive so tudi sledeče številke, ki kažejo razmerje med organizovanimi in neorganizovanimi delavci v posameznih deželah.

	Mezdnih delavcev	Organizovanih	%
Istra	48.341	9.974	20.63
Koroška	26.190	3.637	13.88
Kranjska	25.497	1.963	7.69
Štajerska	107.503	22.121	20.58

Te številke kažejo, da med slovenskim delavstvom misel strokovnega združevanja še ni prodrla in da je organizacija v socialističnem smislu še skoraj neznan. Posebno, kar se tiče Kranjske, je organizacija še na uprav sramotno nizkem stališču. Od vsakih 100 mezdnih delavcev je komaj 8 organizovanih. Čuditi se potem ni, če so mezdne in delavne razmere slovenskega delavstva naravnost kričeče. Na Kranjskem bi se smelo zahtevati vsaj 20 procentov organizovanih, t. j. približno 5000. Kranjska je med vsemi avstrijskimi kronovinami na tretjem mestu. Najslabeja je Bukovina, potem Dalmacija, med tem ko je n. pr. na Dunaju od vsakih 100 delavcev 40 organizovanih.

Na 100 mezdnih delavcev odpade organizovanih:

	l. 1904.	1905.	1906.
Istra	8	8	21
Koroška	8	10	14
Kranjska	4	7	8
Štajerska	13	18	21

Najhitreje napreduje Istra (Trst!) in tudi na Koroškem se opaža lep napredek.

Dohodkov je imela skupna organizacija leta 1906. 6,982.374·99 K, izdatkov pa 5,609.810·01 K. Štrajkovski fondi (prosta organizacija) seveda tu niso šteti, ker je to prepovedano!

Proste organizacije so izdale za masreglované člane 63.767.50 K, stavkujoče člane 1.855.132.60 K. Poleg teh izdatkov so vršile strokovne organizacije svojo nalogo takole: Potovalna podpora 129.631.62 K, podpora brezposelnim članom 919.401.50 K, podpora bolnim, invalidnim, vdovam in sirotam, pogrebščine 876.275.61 K.

Že te ogromne številke kažejo moč skupne organizacije, ki je v gospodarskem in kulturnem oziru krvavo potrebna za proletariát. Pravimo tudi v kulturnem oziru, kajti izključno v izobraževalne namene delavstva je organizacija izdala 208.703 K 71 v.

Časnikarstvo te organizacije stoji istotako zelo visoko in je primerno razvito. Organizacija ima 46 nemških, 40 čeških, 6 poljskih, 1 italijanski in 1 slovenski list. Tiskalo se je pa skupno 286.400 nemških, 149.650 čeških, 21.350 poljskih, 670 italijanskih in 600 slovenskih izvodov.

Glede slovenskega strokovnega časnikarstva bodi omenjeno, da velja v Ljubljani izhajajoči tednik Rdeči Prapor deloma tudi kot strokovni list, ki pa tu ni štet, in da izhaja za pekovske delavce poseben italijansko-slovenski list, ki tu tudi ni štet.

Podali smo kratek referat o avstrijski delavski strokovni organizaciji, ki je pri nas še tako neznana in nepriznana. Iz tu navedenih števil se vidi, kje leže vzroki neuspehov slovenskih socialističnih kandidatur pri zadnjih državnozborskih volitvah. Tu se vidi, *zakaj* so bile slovenske socialistične kandidature v tržaški okolici (Jernejčič), na Koroškem (Etbin Kristan) in na Štajerskem (Čobal) boljše nego na Kranjskem.

Razredna delavska strokovna organizacija je temelj in predpogoj socialističnega gibanja.

As.

Razno.

Od 8. do 12. septembra t. l. se je vršil v Pragi XIV. svetovni kongres „Svobodne Misli“, ki so se ga udeležili tudi Slovenci, med njimi pesnik Anton Aškerc, Anton Kristan, urednik „Napreja“, in jurist Lotrič, urednik slovenske revije „Svobodna Misel“. Glavni slovenski govornik je bil Aškerc, poleg tega so podali Slovenci francoski pisano spomenico, da seznanijo ostali svet s stanjem Slovencev. Kongres je razpravljajal zlasti o ločitvi cerkve in države, o svobodni šoli, o patriotizmu in militarizmu.

Značaj vseh kongresov „Svobodne Misli“ je kulturn, zato se jih udeležujejo zastopniki raznih političnih struj. Vse napredno človeštvo ima skupne kulturne cilje, za katere se bojuje proti konservativnim nazorom, ki so krivični, ker dajejo svobodo le nekaterim, dočim jo ogromni večini odrekajo. „Svobodna Misel“ se bori za odpravo duševnega suženjstva. Podpirajmo ta boj, toda obenem se potegujmo za odpravo gmotnega suženjstva, ker sta si obe suženjstvi drugo od drugega odvisni, da se ne dasta in ne moreta ločiti, ako hočemo, da se vrne človek — človeštvu . . .

„Družba sv. Cirila in Metoda“ je pri letošnji glavni skupščini v Bohinjski Bistrici namesto odstopivšega dolgoletnega prvomestnika Tomo Zupana izvolila za svojega predsednika *Andreja Senekoviča*, bivšega gimnazijskega ravnatelja v Ljubljani. Obenem ž njim je bil pri dopolnilnih volitvah izvoljen tudi liberalni odbor. —

Pozdravljamo vsako ločitev duhov, ako pomenja napredek. Po diferenciaciji je mogoča sinteza: iz določnih posameznikov se ustvarja določna celota. „Naši Zapiski“ so nastopali proti dosedanjemu duhu Družbe sv. Cirila in Metoda že v drugem letniku 1903/4 in v tretjem letniku 1904/5. Letos zopet grajamo, da se nekaterim posvetnjakom že toži po nekdanji slogi in da se opravičujejo, češ da niso imeli namena, jo razbijati . . .

Grajamo obenem to, da se ne izvaja delitev dela: n. pr. pedagog dr. Ilesič sedi v nadzorništvu, dr. Bleiweis pa v odboru! Načeloma pa smo za slovenske šole, kjer jih ni in bi morale biti, urejena seveda v modernem duhu; ako se novi odbor zave svoje naloge, vemo tudi mi, kaj nam je delati.

Krizo je doživela tudi „Slovenska Matica“. Odstopil je dosedanji predsednik deželni šolski nadzornik Fr. Levec in na njegovo mesto je izvolil odbor prof. *dr. Ilesiča*.

I v „Slovenski Matici“ mora izginjati tradicionalni kurs, ki dela zrak težan in tlačni one, ki trkajo na duri in hočejo vstopiti brez svatovske obleke.

A kdaj pride dan obračuna z „Družbo sv. Mohorja“? „Naši Zapiski“ so opozarjali na njeno neproduktivno delo v prvem letniku 1902/3, v drugem letniku 1903/4 in v tretjem letniku 1904/5 celo trikrat. Toliko gmotnega kapitala leži zakopanega ali se pa troši brez obresti! Namesto kruha se podaja narodu kamen iz golega rodoljubja, ki se mu godi pri tem dobro.

Književnost.

Socializem. *Upravitel Anton Kristan. I. zvezek „Knjižnice časopisa ‚Naprej!‘ v Idriji“.* Cena: 20 vin.

Brošura definira pojem socializma in razpravlja o razmerju socializma do zasebne lasti, lasti poljedelcev, o končnem cilju socializma, o njegovem stališču nasproti narodnosti, svetovnemu miru, šoli, cerkvi, ženi, zakonu in inteligenci. Priporočamo to brošuro vsem, ki se hočejo kratko in točno poučiti o socializmu. Išla je že druga izdaja.

Trgovski koledar za leto 1908. *Uredila dr. R. Marn in Silv Škerbincec. Izdalo in založilo „Slov. trg. društvo Merkur“ v Ljubljani.*

Praktična knjiga za trgovce, ki jih seznanja z vsem potrebnim, kar morajo vedeti in znati pri izvrševanju svojega posla.